

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет
Історико-соціологічний факультет
Кафедра політичних наук

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 5–6

Рівне – 2011

Панорама політологічних студій : науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. На пошану професора Р. М. Постолювського. – Рівне : РДГУ, 2011. – Вип. 5–6. – 305 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Бортніков В. І.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології Волинського національного університету імені Лесі Українки.
2. **Гон М. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
3. **Канцелярук Б. І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
4. **Киридон А. М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
5. **Круглашов А. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.
6. **Макаренко Є. А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
7. **Постолювський Р. М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є. Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки.
9. **Троян С. С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.
10. **Шеретюк В. М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Шугасєва Л. М.** – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Юськів Б. М.** – д.політ.н., завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 9 від 29 квітня 2011 р.

За редакцією д. політ. н., професора М. М. Гона

Науковий вісник «Панорама політологічних студій»
затверджений ВАК України науковим фаховим виданням з політичних наук
(постанова Президії ВАК України від 14 квітня 2010 р. № 1 – 05/3)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №16166-4638 Р

У збірнику вміщені статті з актуальних проблем міжнародних відносин, політичних процесів у країнах Європи та України зокрема, а також дослідження в царинах політичної філософії, етнополітології та етнодержавознавства.

Збірник адресований всім, хто цікавиться політичною наукою.

Адреса редакції:
кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Гон М. М., Черній А. Л.	8	Слово про ювіляра: професору Р. М. Постоловському – 60
----------------------------	----------	---

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Бурдяк В. І.	14	Успіхи та поразки України на шляху до Євросоюзу
Тихомирова Є. Б.	22	Параметри міжнародної миротворчості України
Троян С. С.	29	Україна у системі сучасного транскордонного співробітництва: соціополітичний аналіз
Нагорняк М. М.	40	Окремі аспекти сучасної зовнішньополітичної стратегії ФРН
Кіцила Л. Ю.	47	Підсумки чеського головування в Раді ЄС та їх значення для України
Шумка А. В., Черник П. П.	51	Українсько-російські відносини як політичне протистояння

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ

Ротар Н. Ю.	60	Еволюція змісту електорального протесту в Україні
Алексєнко І. В.	72	Політична активація регіональної ідентичності в умовах глобалізації
Монолатій І. С.	76	Формалізація політичної участі громадян як індикатор інституційних процесів у Габсбурзькій монархії
Шугасва Л. М.	90	Позацерковні православні об'єднання: суспільно-політичний контекст
Марусик К. О.	95	Діяльність апарату ЦК КПРС як відображення корпоративних відносин у політичній системі СРСР
Прокопець Л. С.	102	Зародження парламентаризму та демократія
Климанська Л. Д.	110	Політичні наративи соціальних проблем як основа соціально-політичних проєктів
Оверчук О. В.	116	Використання Інтернету в діяльності протестних рухів в Україні
Хаврук І. А.	122	Конституційний Суд України як елемент системи стримувань і противаг: правовий та політичний аспекти
Круглашов А. А.	127	Особливості дослідження політичного маніпулювання в текстовій інформації
Морарь М. В.	134	Партійна комунікація як умова ефективної політичної діяльності партійних лідерів
Жуковська А. О.	140	Інституційний вимір становлення громадянського суспільства в республіці Болгарія

Семенович А. С.	147	Вплив Європейського Союзу на формування регіонального врядування у країнах-кандидатах
Булига І. І.	153	Релігія і політика: фокус на сучасній Україні
Митко А. М.	158	Інформаційна влада в політичній системі
Корнейко А. О.	163	Спроби удосконалення політичної системи в контексті еволюції радянського тоталітаризму 1950-х – 1960-х рр.
Сойчук Р. Л.	172	Особливості формування політичної культури сучасної молоді
Москальов М. А.	178	Взаємовпливи бізнес-еліт і провідних політиків у сучасній Україні (за матеріалами ділових ЗМІ)
Максимець Б. В.	184	Національно-демократичні сили у виборах Президента України 2009–2010 років
Притуляк С. І.	191	Соціалістичний інтернаціонал: програмові засади діяльності та ідейно-теоретична еволюція в умовах глобального розвитку
Сущенко В. В.	197	Електоральний маркетинг як різновид політичного маркетингу

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Мамонтова Е. В.	204	Символ як феномен і категорія політичної культури у філософській теорії та політичній практиці Античного суспільства
Семенченко Ф. Г.	209	Політичний ідеал як пізнавально-ціннісне відображення дійсності
Климончук В. Й.	216	Свобода як складова українського національного політичного досвіду
Байдич К. В.	222	Теорія Другого модерну в системі ідей У. Бека

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

Коваль І. В.	230	Демократія і міжконфесійні взаємини: українські реалії
Геник М. А.	238	Міжнаціональне примирення у діяльності Українського суспільно-культурного товариства у Польщі
Безкоровайна О. В.	245	Культура міжнаціонального спілкування: роль полікультурної освіти
Каравасв В. С.	252	Взаємозв'язок державотворення та національного становлення
Пивоваров Ю. А.	257	Політичний дискурс президента України Л. Д. Кучми у дихотомії «націоналізм – демократія»
Боднараш Г. В.	261	Пропорційне представництво в Румунії та перетворення партій національних меншин в електоральні політичні партії

Венгринюк Л. Я.	271	Етнічний чинник у політичному процесі: сутність та причини політизації етнічності
-----------------	------------	--

РЕЦЕНЗІЇ

Тихомирова Є. Б., Гон М. М.	277	Джерело політичних знань, мислення і культури
Наумов А. С.	278	Регіональні аспекти сучасної політики
Гон М. М.	282	Інструменталізація пам'яті: погляд стороннього на сучасну українську практику в Галичині
Відомості про авторів	286	
Вимоги до оформлення статей	289	

6. Hughes, J., Sasse G. and Gordon C. EU enlargement, Europeanisation and the dynamics of regionalisation in the CEECs / in *The Regional Challenge in Central and Eastern Europe: Territorial Restructuring and European Integration*. Brussels: P.I.E.-Peter Lang, 2003. P. 69–88.
7. Keating M. Regionalization in Central and Eastern Europe: The Diffusion of a Western Model? / in *The Regional Challenge in Central and Eastern Europe: Territorial Restructuring and European Integration*. Brussels: P.I.E.-Peter Lang, 2003. P. 51–67.
8. O'Dwyer C. Reforming Regional Governance in East Central Europe: Europeanization or Domestic Politics as Usual? // *East European Politics and Societies*. 2006. № 2. P. 219–253.
9. Pop D. Regional governance in the new CEE member states of the EU // *Competitio*. 2008. № 7. P. 33–48.

УДК: 322(477)

Булга І. І.

РЕЛІГІЯ І ПОЛІТИКА: ФОКУС НА СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті аналізуються особливості відносин між релігією і політикою в сучасній Україні. Увага акцентується на ролі різних конфесій у політичному та духовному житті суспільства.

Ключові слова: релігія, політика, Церква, конфесія.

Булга І. І. Религия и политика: фокус на современной Украине

В статье анализируются особенности отношений между религией и политикой в современной Украине. Внимание автора сосредоточено на различных конфессиях, их роли в политической жизни страны.

Ключевые слова: религия, политика, Церковь, конфессия.

Bulyga I. I. Religion and policy: focus on modern Ukraine

The particularities of relations between religion and policy in modern Ukraine are analyzed in the article. The author concentrates her attention on the role of different confessions in political and spiritual life of society.

Key words: religion, policy, Church, confession.

Релігія і політика є вагомими складовими буття українського етносу, які в XXI ст. залишаються важливими регуляторами суспільних відносин. У сучасній Україні, як і в більшості країн, Церква відділена від держави і формально не бере участі в політиці. Насправді в жодній країні світу Церква, незалежно від її конфесійної належності, не може бути відчужена від політики. Адже, взаємодія цих духовно-соціальних явищ обумовлена подібністю їх структурних елементів. Відтак і сьогодні складна система протиріч на Близькому Сході, в Алжирі, в Пенджабі та інших регіонах безпосередньо пов'язана з релігійними уявленнями протидіючих сторін. Історія знає низку прикладів, де під релігійними гаслами здійснювалися національно-визвольні і демократичні рухи (гандизм – в Індії, боротьба з расизмом в США на чолі з Мартіном Лютером Кінгом і т. д.). Тому вважаємо, що без урахування релігійних чинників неможливо розібратися в соціально-політичних реаліях.

Окремі аспекти дослідження взаємовпливу релігії і політики ми знаходимо у філософській і політологічній літературі, зокрема у працях В. Єленського, С. Здіорука, А. Колодного, І. Кураса, В. Лешана, Л. Филипович, П. Яроцького та інших.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. помічаємо тенденцію посилення впливу релігійного чинника на політичне життя багатьох країн, посеред яких і Україна. Активне проникнення релігії у масову свідомість і відповідне збільшення ролі Церкви в державі не може не відобразитися на політичному житті. Серед складників релігійного комплексу, які покликани забезпечувати умови для одноосібного чи колективного задоволення релігійних

потреб віруючих, насамперед, взаємодіють із політикою релігійні інституції [4, с. 92]. Ця взаємодія залежить від низки факторів: особливостей цих інституцій, структури та механізму функціонування політичної системи, характеру політичних партій та суспільно-політичних рухів. Тому ця взаємодія в історичному минулому і нині є неоднозначною, але органи влади завжди змушені реагувати на тиск домінуючих релігійних напрямків. Відтак, присутність релігійного фактора в політичному процесі України визначається зростаючою тенденцією використання релігійно-церковної інфраструктури для досягнення певної політичної мети. Адже релігія є тим універсальним феноменом, який в умовах традиційно релігійного українського суспільства дуже часто прагматично використовується політиками для здобуття симпатії громадськості.

Емпіричним підтвердженням таких міркувань є використання релігійного чинника насамперед під час виборчих компаній. Передвиборні компанії засвідчили, що практично всі сили – учасники перегонів прагнули розширити коло своїх виборців за рахунок воцерковленого електорату. Досвід парламентських і президентських виборів чітко показав конфесійне структурування українського політикуму і політичні симпатії чи антипатії українських церков.

Окрім того більшість політиків обирають традиційну схему електоральної поведінки з очевидними акцентами на співпраці лише з однією релігійною організацією. Відтак, позиціонування номінальної нейтральності до всіх релігійних організацій – тенденції (європейсько-секуляризаційної) і акцентування на абсолютній пошані відносно всіх релігійних організацій, на повній нейтральності кандидатів в релігійних питаннях – постають імперативом для майбутніх кандидатів-політиків.

Реалізація принципу відокремлення церкви від держави передбачає, що релігійні організації не виконують державних функцій, не беруть участі у діяльності політичних партій і не надають політичним партіям фінансової підтримки, не висувають кандидатів до цих органів. Проте, на відміну від церковних інституцій, їх кадрова складова – священнослужителі і віруючі, як і будь-які громадяни, мають право на участь у всіх формах політичного життя. Навіть протестанти, які негативно сприймали активне залучення до політики, виявляють сьогодні помітний інтерес до політичної царини. Не лише рядові віруючі, а й пастирі прагнуть брати участь у парламентській та державній діяльності. Чимало баптистів і п'ятидесятників працює в місцевих органах влади різного рівня. Цей інтерес цілком мотивований. Він впливає з поступального розвитку українських протестантських церков, а також зі зміни самої релігійної ситуації. «Якщо ж ми відокремимо себе від суспільства, то не зможемо впливати на людей, не зможемо нести їм любов і прощення Христа» [5]. Цю просту сентенцію з лютеранського журналу загострює баптистський автор: «Для визнання Бога як рушійної сили на державному рівні необхідна активна участь у цьому процесі саме відроджених людей, тих, хто особисто знає Бога» [5]. Таким чином, універсальний стереотип протестанта, як мовчазного спостерігача суспільно-політичного життя, байдужого до інституту держави, далекого від політики є необ'єктивним.

Окрім того в українському протестантизмі відбуваються складні процеси, пов'язані з визначенням чіткої суспільної позиції, соціально-політичних реалій сучасної держави. Соціальний масив роботи, яку проводять ранні і пізні протестанти, відображається в конкретній політичній діяльності. Нерідко для оформлення богослужбових приміщень вони використовують національні прапори і здійснюють молитви за перемогу демократії. Протестанти можуть бути патріотами держави, проте їх патріотизм має специфіку – уява про велику державу для них – це уява про демократичну, правову країну з неухильним дотриманням прав людини. По-суті всі пізні протестанти в Україні визнають необхідність «входження у світ». Велика кількість віруючих вважають, що вони мають брати участь у суспільно-політичному житті і таким чином приносити користь суспільству і державі.

Саме ідеї дихотомії небесного–земного, доктринального і соціального відображені у поглядах представників раннього протестантизму. В подальшому вони були покладені в основу соціальних доктрин пізніх протестантів та визначили шлях їх співпраці з суспільством. Хоча зауважимо: коло протестантських інтересів поза власне релігією значно вужче порівняно з історичними церквами в Україні. Депо відмінну позицію у цьому питанні сповідують Свідки Єгови, які категорично відсторонюються від будь-яких громадських, політичних рухів і партій, хоча свої погляди на ті чи інші форми державного управління висловлюють: позитивні – на демократичні, негативні – на тоталітарні, диктаторські. Вони також критикують прояви клерикалізму, расизму, крайнього націоналізму, ксенофобії [1, с. 450].

Тому жодна конфесія не повинна мати не тільки статусу державної, а й будь-якої пріоритетності у правовому полі суспільства. Відтак, все більше позначається релігійний чинник на виборчій поведінці електорату, який поступово у своїй масі стає більш залежним не від політичних чи ідеологічних програм або платформ, а від належності виборців до великих соціальних груп, зокрема – конфесійних.

Використання потенціалу Церкви для здобуття переваги над опонентами у формуванні політично орієнтованих позицій є доволі небезпечним. Адже атмосфера взаємних звинувачень, недовіри, підозри між різними політичними угрупованнями не обходить стороною і релігійні організації. Замість того, щоб займатись суто церковними проблемами, душпастирською роботою, утвердженням моральних цінностей в суспільстві, вони виступають рупорами партій і блоків.

Як зазначає С. Здіорук, на фоні плюралізації конфесійного середовища серйозною проблемою залишається патрунування органами влади (в першу чергу місцевими) певних релігійних організацій. Прихильність визначається або політичною доцільністю, або вкоріненістю релігійної традиції в культурно-історичний ландшафт того чи іншого регіону [3, с. 58]. Зокрема, симфонія з місцевою владою служитиме для Української греко-католицької церкви підґрунтям перетворення останньої в регіоні в тотальну інституцію. Незважаючи на перенесення її центру до Києва, УГКЦ залишається фактично галицьким феноменом. Окрім того, труднощі становлення та інституційне формування УГКЦ сприяли її тісному зв'язку з історичним і політичним контекстом розвитку України. В сучасних умовах греко-католики плідно розвивають власні християнські, духовні традиції європейської цивілізації, беруть участь у рішенні багатьох проблем суспільно-політичного життя України.

За досить високого рівня релігійності в Україні немає домінуючої Церкви, що певною мірою ускладнює налагодження партнерських державно-церковних відносин, полегшує державі маніпулювання суб'єктами релігійного життя, провокує патерналістське ставлення до Церкви. Влада намагається забезпечити політичну підтримку з боку Церкви як впливового суспільного інституту, використати її духовний авторитет у власних цілях. Адже зниження рівня життя переважної більшості громадян, втрата соціальної перспективи зумовлює соціально-психологічні зміни: психологічну невірноваженість, вразливість, потребу зовнішньої підтримки, підвищену схильність до навіювання. До того ж хід історії засвідчує, що роль духовного маніпулювання масовою та індивідуальною свідомістю постійно зростає. Релігія була і залишається першим, найбільш ефективним засобом такого впливу. Її підвладна інтимна, прихована від офіційних регламентацій сфера соціальних ідеалів, відтак будь-яка влада потребує її послуг.

Саме українське суспільство перебуває у стані трансформації та політичного вибору. У масовій політизованій свідомості громадян фіксуються різноспрямовані (і навіть протилежні) орієнтації, прагнення і позиції щодо подальшого розвитку української держави і суспільства, чіткого бачення соціально-економічної перспективи та геополітичних

пріоритетів. Немає єдності, якою має бути українська нація – етнічною чи політичною, а отже, якою має бути українська держава – державою титульної нації чи нації в її політичному розумінні. У цій ситуації релігійні конфесії розглядаються різними суспільними групами з політичних позицій. Політичну оцінку отримує минуле Церков та їхніх стосунків. Історичні стереотипи та упередженості стають чинниками дійсності, а належності до певної Церкви – ознакою політичної ідентифікації особи і самої церковної спільноти.

Аналізуючи вплив релігії і церкви на політичні процеси в Україні, необхідно звернути увагу на особливості конфесійної гетерогенності українського суспільства. Різноманіття конфесій, що функціонують в Україні, ймовірно, є породженням різних світоглядів. Справедливо також стверджувати, що окремі деталі та відмінності світоглядів свідомо чи несвідомо спричинилися до позиціонування окремих конфесій як різних чи відмінних, «інших». З точки зору наукового аналізу, поліконфесійність – це завжди проблематичність, яка породжує спочатку латентні, а потім і відкриті конфлікти. Оскільки вони зумовлені фундаментальними віросповідними принципами, то остаточне їх розв'язання потрібно шукати на шляхах редукції віросповідних принципів суперників чи опонентів іновірців аж до повної їх елімінації [6, с. 80]. Цілком погоджуємось із думкою Л. Филипович, що в цілях збереження досягнутої в Україні за 19 років відносної стабільності «бажано не займатися духовними революціями» [7, с. 4]. Адже спроби когось з кимось об'єднати, надати якісь державні чи президентські преференції, втрутитися в природний процес постання, розвитку та самовизначення конфесій, а тим більше когось заборонити, завершуються невдачею.

В умовах соціально-політичної нестабільності, роль релігії в соціумі зростає в силу того, як протидіючі політичні угруповання намагаються з максимальною користю для себе використовувати можливості конфесій. Така практика сприяє загостренню міжконфесійних протиріч, а також активізує процес залучення релігійних інститутів у політику.

В релігійно-конфесійній структурі сучасної України можна виокремити декілька специфічних векторів відносин, найбільш вагомими серед яких виступають міжправославні. Відтак, православ'я постає найбільшою релігією за кількістю віруючих. Проте сьогодні ця домінуюча конфесія перебуває в стані тривалого ідентифікаційного конфлікту. Зміна соціальних умов дала можливість піднімати найрізноманітніші проблеми назовні та висловлювати своє бачення їх вирішення. При цьому важливо врахувати той аспект, що конфліктні колізії мають суттєвий політичний відтінок: розкол православ'я на три православні конфесії (Українська православна церква Московського патріархату – УПЦ МП, Українська православна церква Київського патріархату – УПЦ КП, Українська автокефальна православна церква – УАПЦ), спричинив крайню політизацію релігійного середовища, і до того ж, що є небезпечним, носить регіональний характер.

В умовах перехідного суспільства, де ознакою конфесійної сфери є конфліктогенність і взаємна нетолерантність, справа діалогу значно ускладнюється. Діалоговий процес за таких обставин стає складним і суперечливим. Таким чином, він виразно виявляє свою континуумну природу, генеруючи найрізноманітніші й важко передбачувані емпіричні ситуації.

Впродовж останніх років позиції церков у міжправославному конфлікті не зазнали помітних змін – продовжується практика унеможливлення їхнього діалогу, тривають суперечки щодо набуття автокефалії. Тут проявляється складність релігійного феномена, суперечливість його функцій, адже, з одного боку, в рамках певного віросповідання проходить інтеграція, об'єднання індивідів, з іншого, цей феномен може виконувати протилежну, дезінтегруючу роль, бути джерелом виникнення міжконфесійної ненависті [4, с. 93]. Практика засвідчує, що сторони, індиферентно налаштовані одна до одної, після

невдалого, перерваного або непродуктивного діалогу здатні змінювати терпеливо-байдуже ставлення на адресно-негативне.

Крім того, фактично православ'я відірване від сьогоднішніх реалій. Православна церква переживає гостру кризу, втрату впливу на суспільство, дедалі частіше зводить сферу віросповідання до традиційної ритуальності, що супроводжується відходом парафіян. Такі тенденції характерні і для Волині. Повністю поділяємо думки вчених, які вбачають причину таких тенденцій у відмові Православної церкви від ідеї модернізації й адаптації в умовах постіндустріального суспільства. Православна церква, яка є ортодоксальною за суттю і консервативною за змістом, повільно пристосовується до світу, який швидко змінюється, хоча претендує посісти в українському суспільстві якщо не визначальне, то бодай привілейоване становище [8, с. 246]. Під таким оглядом важливо підкреслити, що якщо інші християнські конфесії швидше й сміливіше реагують на виклики сучасного світу, то у православ'ї ці процеси дуже стримані та повільні.

Чи можливе в Україні об'єднання наявних православних церков? Якщо врахувати те, що українське православ'я як культурно-історичний феномен далеко не тотожне православ'ю Росії, яке в Україні репрезентує його складова УПЦ МП, то про поєднання не може йти мова, бо ж маємо два відмінні, хоч і одноконфесійні релігійні феномени.

Відтак, інтенсивна політизація релігійної сфери, гостре розмежування в лавах священнослужителів, скандали та інтриги, взаємні образи і відверта боротьба за владу стали постійними явищами церковного буття в Україні. Подібна ситуація, припиняючи в очах вірних авторитет православного духовенства, об'єктивно сприяла зміцненню нових для України віросповідань.

Таким чином, комплексний аналіз взаємозв'язку політичного і релігійного факторів дозволяє констатувати, що для сучасних українських реалій характерним є політизація релігії, конфесійних відносин, що активізує процес регіоналізації країни. Релігійний простір в Україні політизований, оскільки діяльність релігійних організацій відбувається в певному полі політичних інтересів. Хоча релігійні організації де-юре не проводять власної політики, все ж де-факто виступають з підтримкою певних політичних сил, часто виконуючи функції арбітра стосовно політичного, в тому числі електорального вибору. З іншого боку, це пов'язано зі складним процесом пошуку Церквою свого місця в суспільно-політичних процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічне релігієзнавство. Підручник / За наук. ред. А. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні / В. Єленський. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – 419 с.
3. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: монографія / С. І. Здіорук – К. : Знання України, 2005. – 552 с.
4. Лешан В. Релігія і політика: специфіка взаємодії та українські реалії / В. Лешан // Релігія та соціум. Часопис. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, – 2008. – № 1. – С. 92–96.
5. Любашенко В. Протестантизм в Україні: створення стереотипів триває / В. Любашенко / [Електронний ресурс] // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2001. – № 22. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua>.
6. Релігія і нація в суспільному житті України і світу / [редкол.: А. Колодний та ін.; відпов. ред. Л. О. Филипович]. – К. : Наук. думка, 2006. – 285 с.
7. Филипович Л. Глобалізація релігійного життя та перспективи конфесійного розвитку в Україні / Л. Филипович // Релігія та соціум. Часопис. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – № 2(4). – С. 3–6.
8. Шугаєва Л. М. Православне сектантство в Україні: особливості трансформації / Л. М. Шугаєва. – Рівне, 2007. – 320 с.